Visuomeninė bendrija „LEMTIS“

2004 metų ekspedicijos medžiaga

KOMI RESPUBLIKA 37 psl.

Ekspedicijose dalyvavo: Gintautas Alekna
Gražina Žukauskienė

Ataskaitą paruošė Gintautas Alekna

TURINYS

Ekspedicijos Komi respublikoje schemos	2,3,4
Syktyvkaras	5
Slobodos Reidas	7
Žešartas	9
Aikinas	12
Ybas	14
Tybjus	16
Kortkerosas	18
Kijajus	20
Adžeromas	21
Ust Lokčimas	22
Uljanovas	24
Kebanjolis	25
Ust Nemas	28
Jugydjagas	29
Podkolonka	31
Smolianka	32
Seriogovas	33
Emva	34
Ust Vymes koncentracijos stovyklų grupė	34
Išvados	37

Iš karto po Lietuvos okupavimo 1940 metais prasidėjo pavienių politikos veikėjų deportacijos, kurios buvo vykdomos SSRS Ministrų Tarybos nutarimu. Pirmoji didelė deportacija prasidėjo 1941 metų birželio 14 dieną. Tą ankstų šeštadienio rytą buvo suimta ir išvežta į Altajaus ir Krasnojarsko kraštus, Omsko, Tomsko, Novosibirsko ir Kirovo sritis bei Komi respubliką virš 12000 žmonių. Vienas iš daugiau kaip dešimties ešelonų pateko į Komiją. Birželio pabaigoje tremtinius atvežė ir išlaipino Kotlaso geležinkelio stotyje. Ten juos susodino į tris didžiules baržas, traukiamas ratinio garlaivio. Jie buvo plukdomi Vyčegdos upės aukštupio link. Pirmieji tremtiniai buvo išlaipinti Žešarte, po to Aikine, Ust Vyméje iš kur buvo nugabenti į Seriogovą. Toliau baržos su tremtiniais plaukė Syktyvkaro link. Likus 20 km. iki sostinės buvo Slobodos Reidas ir kaimas, kur ir buvo išlaipinta viena didžiausių tremtinių grupė – 365 žmonės. Prie Sysolos ir Vyčegdos upių santakos išlaipinti lietuviai buvo išvežioti į Dirnoso, Davpono plytines ir Kočpono kolūkį. Toliau baržos plaukė iki Ust Nemo, pakeliui kaimuose ir gyvenvietėse išlaipinant po būrelį tremtinių. Ust Neme buvo išlaipinta paskutinioji, maždaug 400 žmonių grupė, kurie buvo išvežioti į buvusius lagerius, taip vadinamus „učastkus“.
Dalį tremtinių pėsčiomis miškais varė apie 40 km. iki 1-ojo „učastko“ – Timšero.

Pasinaudodamas Rimvydo Racėno knyga „Komių žemėje“ pateikiu lentelę, kurioje nurodoma kiek ir kokioje gyvenvietėje buvo išlaipinta Lietuvos tremtinių:

Žešartas	88
Aikinas	35
Seriogovas	51
Slobodos Reidas	365
Syktyvkaro miestas	148
Ibas	37
Terebejus, Kijajus ir Sobinas	112
Ust Lokčimas	147
Uljanovas	95
Ust Nemo kaimo apylinkės	290
Timšeras	56

Labai daug Komijos respublikoje buvo lagerių, kuriuose įvairiais dešimtmečiais kalėjo politiniai kaliniai iš Lietuvos.

Viena iš trijų 2004 metų ekspedicijų buvo organizuota į Komi respubliką. Nutarta aplankyti 1941 metų tremties rajonus. Norėta apžiūrėti ir užfiksuoti foto ir vaizdo juostose tremties ir kalinimo vietas, susitikti ir pakalbėti su ten dar gyvenančiais lietuviais.

Ekspedicijos metu aplankytas vietoves pažymėjome schemose: psl. 2,3,4

Ekspedicijos metu aplankytų vietovių KOMI respublikoje schema Nr.1

Ekspedicijos metu aplankytų vietovių KOMI respublikoje schema Nr.2

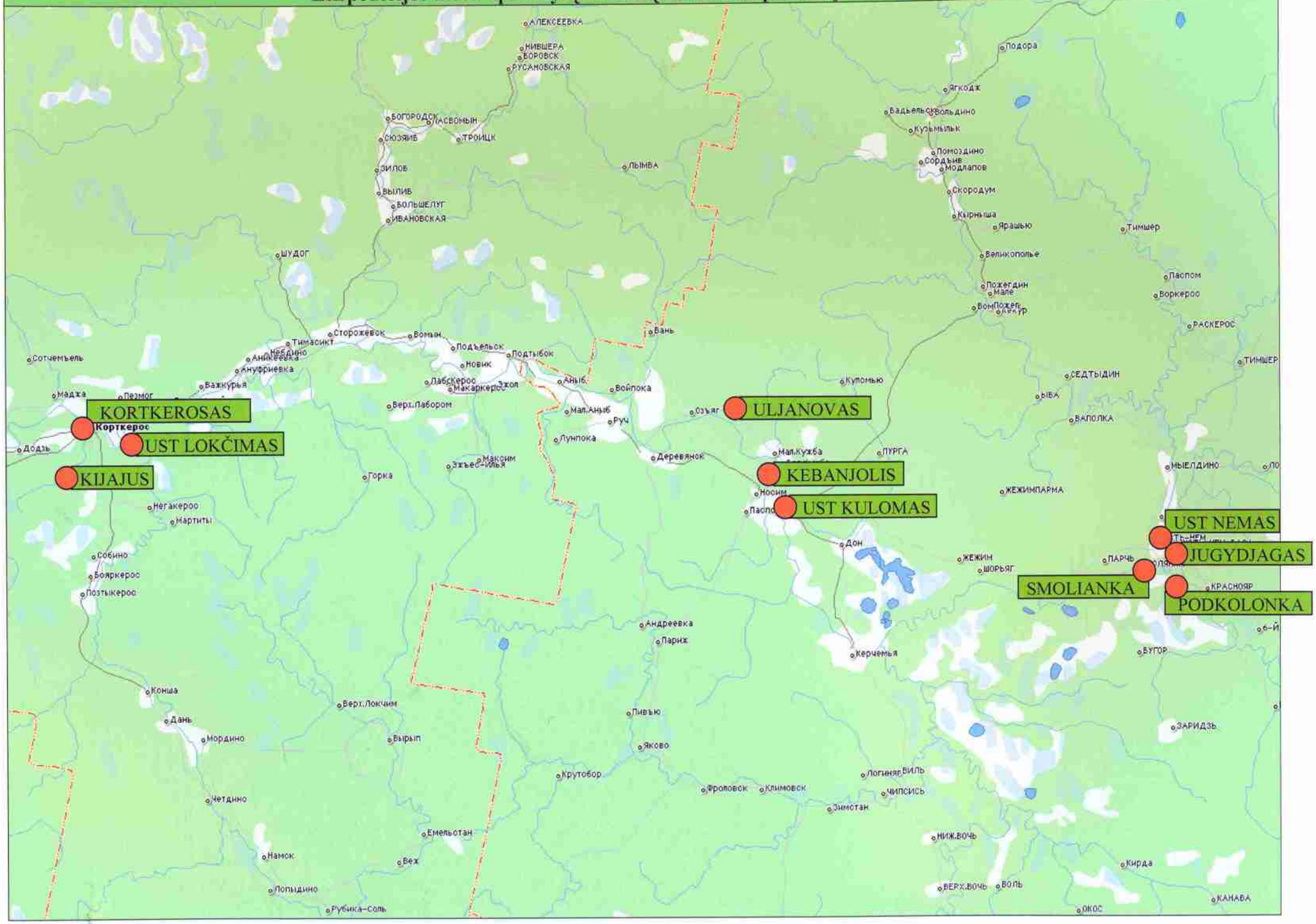

Ekspedicijos metu aplankytų vietovių KOMI respublikoje schema Nr.3

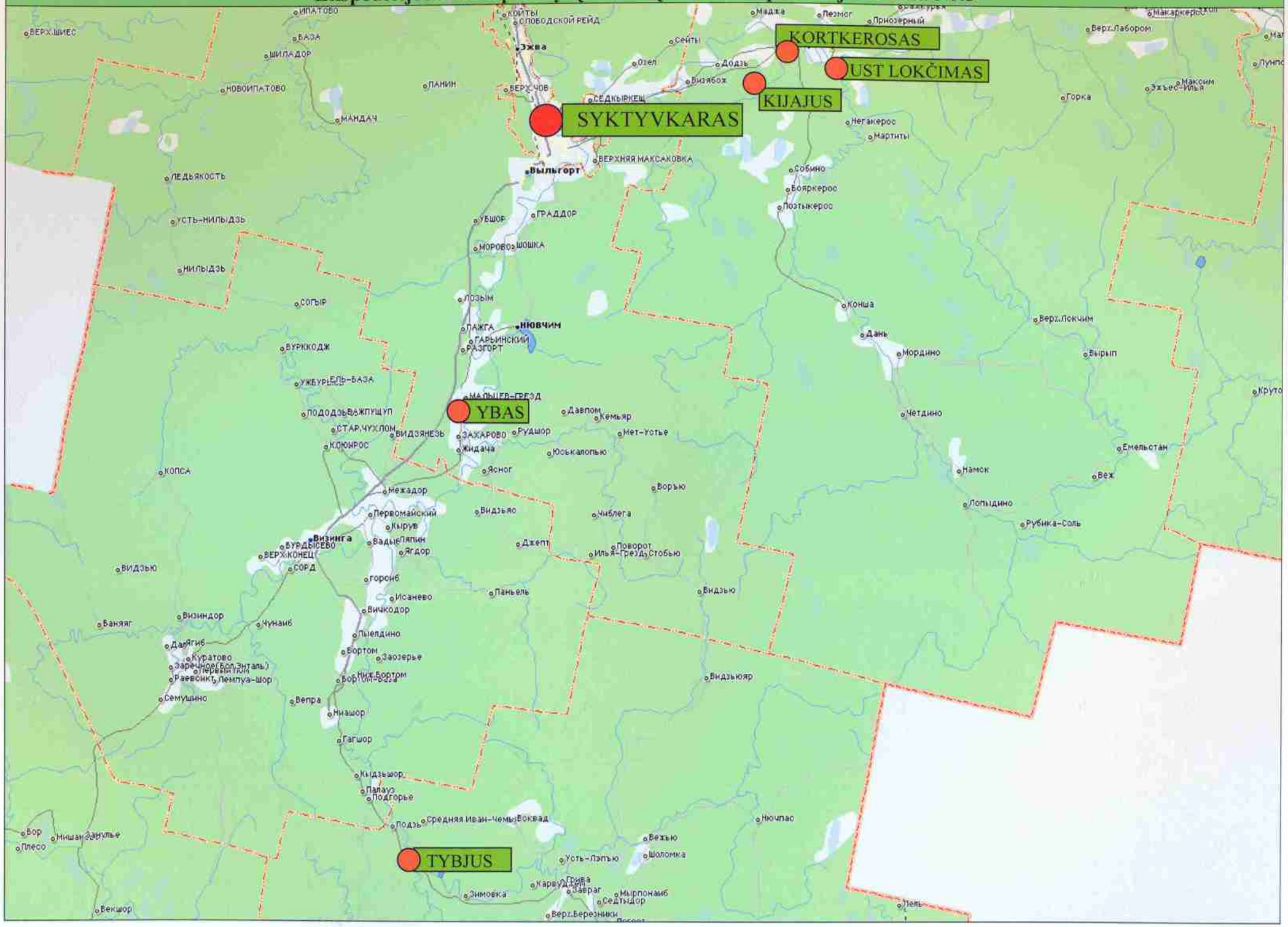

SYKTYVKARAS

Syktyvkaro miestas, 1780-1930 metais vadinęsis Ust Sysolskas, dabartinė Komijos sostinė, yra Sysolos ir Vyčegdos upių santakoje. Šiuo metu Syktyvkare gyvena apie 250000 gyventojų. XX a. 5-6 –ajame dešimtmetyje mieste ir jo apylinkėse veikė daug koncentracijos stovyklų, priklausiusių Ust Vymės koncentracijos stovyklų grupei (sutrumpintai Ustvymlag).

1941metų liepos mėnesį į Syktyvkarą buvo ištremta apie 60 šeimų. Tremtiniai dirbo plytinėje, vėliau – sunkiausius darbus miesto įmonėse, įstaigose. Po Antrojo pasaulinio karo Syktyvkare gyveno apie 300 žmonių iš Lietuvos. 1950 – 1956 metais nemažai lietuvių jaunimo mokėsi Syktyvkaro technikumuose, medicinos mokykloje, pedagoginiame institute.

Syktyvkare gyvena lietuvių dar ir dabar. Mums pavyko susitikti su Vytautu Juška, Prano, gimusiu 1941 metų kovo 10 dieną. Kartu su Vytautu ištrėmė brolį, seserį ir mamą 1941 metų liepos 6 dieną iš Raseinių rajono Šiluvos miestelio. Atvežė ir išlaipino iš baržos prie Kartkeroso, kuris yra apie 45 kilometrų nuo Syktyvkaro. Juos apgyvendino buvusio lagerio pirmame „učastke“.

Vytauto vyresnysis brolis jam pasakojo, kad atvykus dar matėsi bokštelių ir spygliuotų tvorų liekanos. Ten tada buvo kelios dešimtys lietuvių. Pats Vytautas gyveno čia iki 1966 metų, po kiek laiko įstojo į Leningrado miškų akademiją, o baigęs mokslus grįžo jau į Syktyvkarą. Jo tėvas slapstėsi iki 1949 metų, bet paskui buvo išvežtas į Čitos lagerius.

Syktyvkare represijų aukoms pagerbti 2000 metais buvo pastatytas paminklas – provoslaviška varpinė.

Šios varpinės statybą iniciavo „Memorialas“. Dalį lėšų skyrė miesto valdžia, o kitas surinko iš aukotojų. Paminklo autorius - Anatolyj Nivierov.

Dabartinėje paminklo vietoje buvo miesto kalėjimas, iš čia vėliau veždavo į šiaurę. Čia buvo kalėjimo bažnyčia. Todėl ir vieta parinkta būtent ši. Tiesa, norėta ir būtų buvę tikslinga statyti netoliese buvusio lagerio vietoje, bet dabar ten yra dideli namai, siauros gatvelės ir surasti tinkamesnę vietą nebuvo įmanoma.

Syktyvkaro kapinėse yra lietuvių kapų, bet juos surasti neįmanoma.

SLOBODOS REIDAS

Sloboda, buvusi gyvenvietė prie Vyčegdos upės, yra apie 25 kilometrus į šiaurę nuo Syktyvkaro miesto centro. 1939-1940 metais čia veikė koncentracijos stovykla, kalėjo daugiausia lenkai. 1941 metų liepos 6 dieną į Slobodos Reidą iš dabartinių Kretingos, Tauragės, Šilalės rajonų, Palangos miesto ištremta apie 500 žmonių.

Tai daugiausia inteligentų - mokytojų, advokatų, karininkų, krautuvininkų – šeimos: moterys, vaikai, seneliai. Šių šeimų vyrai kalėjo koncentracijos stovyklose. Tai buvo didžiausia 1941metais į Komiją atvežtų Lietuvos tremtinių grupė.

Vieni buvo apgyvendinti aštuoniuose buvusios koncentracijos stovyklos barakuose, kiti Slobodos kaime. Pirmaisiais tremties metais apie ketvirtadalis tremtinių Slobodskoj Reide ir Slobodoje mirė badu, nuo šalčio, ligų. Tremtinius laidojo Ežvos kapinėse, kuriose palaidota apie 100 Lietuvos gyventojų.

Tremtiniai kirto mišką, rišo ir plukdė sielius, darbavosi plytinėje, lentpjūvėje, statė gyvenvietę, popieriaus kombinatą, vidurinę mokyklą, ligoninę, gyvenamuosius namus (vėliau juose ir patys tremtiniai įsigijo butus).

Sunkius darbus dirbo ir vaikų bei paauglių brigada. 1946 metų birželio ir spalio mėnesiais į Lietuvą buvo parvežta maždaug 40 lietuvių tremtinių vaikų, į Slobodskoj Reido vaikų namus suvežtų iš įvairių Komijos vietų. Našlaičius surinko komiai.

1958 metais lietuviams buvo leista grįžti į Lietuvą. 1990 metais buvusių tremtinių rūpesčiu Ežvos kapinėse pastatytas paminklas. Kapinėse yra keli bevardžiai įvairių stilių katalikiški kryžiai, o daugiausiai pastebimi kauburėliai be kryžių ir tvorelių. Netoli bendro paminklo radome vieną kapą su paminklu ir tvorele. Ant paminklo yra užrašas.

Šiandien Slobodos Reidas jau sunykęs. Paskutinis gyventojas gavo butą ir išsikėlė gyventi į miestą. Gyvenvietės vietoje likę tik namų ir tvorų griuvėsiai.

Tiesa, yra tik keli namukai, kuriuose vasaros metu gyvena atvažiavę iš miesto šeimininkai, nes čia jie augina daržoves, t.y. naudoja kaip kolektyvinį sodą. Bet tokių labai nedaug, nes ši teritorija labai teršiama šalia esančio miško pramonės giganto.

Ežvos miesto tipo gyvenvietė buvo pradėta statyti tik šeštajame dešimtmetyje, nes čia augo didžiulis miško pramonės kompleksas, kuris dabar Vyčegdos upės pakrante nusitęsęs keletą kilometrų. Šalia stūkso ištisi kvartalai daugiaaukščių namų su parduotuvėmis, mokyklomis, kultūrinės paskirties pastatais. Bet čia gyvena tik dalis komplekso darbuotojų.

Kiti gyvena už 20 kilometrų esančiame Syktyvkare. Todėl nuolat važinėja miesto autobusai, o bilietas kainuoja tik penkis rublius.

ŽEŠARTAS

Žešarto kaimas Ust Vymės rajone, esantis apie 50 kiloometrų į vakarus nuo Ust Vymės, yra Vyčegdos dešiniajame krante. 1941 metų liepos mėnesį į Žešartą iš Lietuvos (daugiausia iš Žemaitijos) buvo atitremta apie 100 žmonių.

Tarp tremtinių buvo mokytojų, darbininkų, ūkininkų šeimos, 12 Telšių žydų rabinų akademijos moksleivių. Vyrų buvo labai nedaug – jie Naujojoje Vilnioje buvo atskirti nuo šeimų ir išvežti į koncentracijos stovyklas. Rudenį į Žešartą buvo atkelta lietuvių iš Vomino kaimo, esančio apie 30 kilometrų. nuo Žešarto.

Stipresnieji tremtiniai kirto mišką, gabeno rąstus (tremties pradžioje įsikinkinkydavo ir patys) prie upės, juos plukdė, traukė iš vandens ir nešiojo į lentpjūvę. Ten pjovė lentas, kiti šienavo. Iki 1945 metų daug tremtinių (tarp jų ir akademijos moksleivių) mirė nuo bado ir ligų. Likusieji 1956 metais pradėjo grįžti į Lietuvą.

Žešarto kapinėse yra palaidota Lietuvos gyventojų. 1990 metais kai kurių tremtinių palaikai parvežti į Lietuvą. Dabar Žešartas mažai pasikeitęs, apie 3 kilometrus nuo jo veikia didelė medžio apdirbimo įmonė.

Senojoje Žešarto kaimo dalyje gyveno ištremti mūsų tautiečiai. Čia buvo išvystyta miško pramonė, kur jie ir dirbo. Buvo keli barakai, o dabar jų vietoje jau pastatyti nauji namai.

1941metais pradėta statyti faneros gamykla, kuri veikia ir dabar.

„Liesabazos“ kaimo vietoje gyveno lietuvio Slaniaus šeima. Dabar namas naudojamas kaip vasarnamis. Sklype aginamos daržovės, žydi gėlės. Jį prižiūri sūnus Slanius Stanislovas, Stanislovo. Mes buvome užsukę, bet jo namuose neradome. Kaip pasakojo vietiniai gyventojai, jis dirba direktoriaus pavaduotoju „Liesabazos“ kontoroje.

Stanislovas gyvena prie faneros fabriko daugiabutyje name.

Slaniaus tėvų namo adresas: *Makarovo 22*.

Žešarto kapinės šalia kelio. Jau apaugusios mišku. Jos yra labai didelės. Kapinėse radome katalikišką kryžių. Visos čia palaidotos šeimos palaikai išvežti į Lietuvą. Dar porą kapelių mums pavyko atpažinti, o katalikiškų kryžių matėme ir daugiau, bet kieno jie, nustatyti negalėjome.

AIKINAS

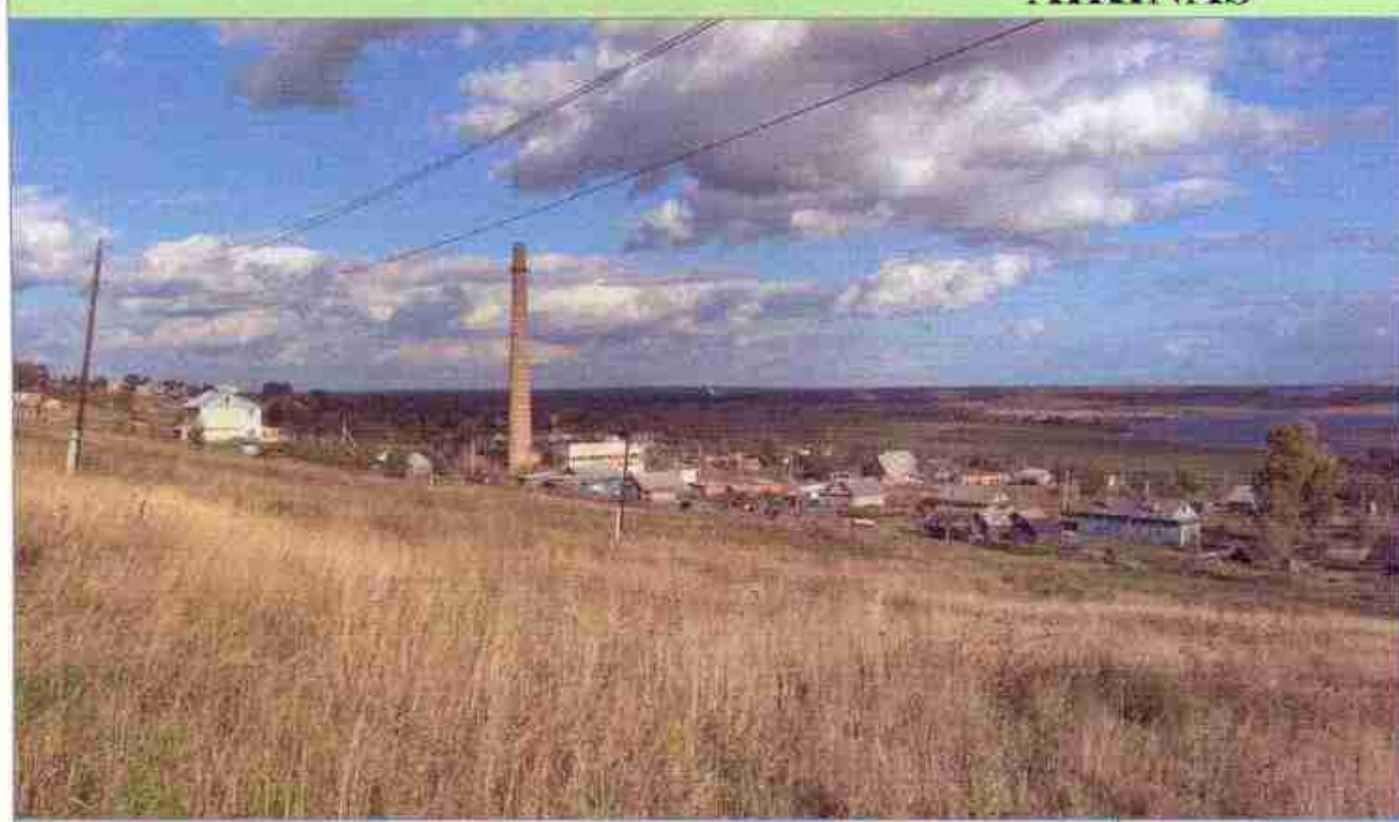

Tai gyvenvietė Komijos pietuose, apie 75 kilometrų į šiaurės vakarus nuo Syktyvkaro, yra Vyčegdos dešiniajame krante. Tai Ust Vymės rajono centras. 1941 metų liepos mėnesį iš Lietuvos buvo čia ištremta 12 šeimų (apie 30 žmonių). Kelios jų buvo apgyvendintos aplinkiniuose kaimuose. Aikino tremtiniai dirbo vagonų ir laivų krovėjais, pagalbiniais darbininkais įvairiose kontorose.

Dabar Aikinas labai išaugęs. Gyvena apie 3000 gyventojų. Atvykę pirmiausiai užsukome į kraštotyros muziejų. *Natalija Šmargilova Aleksandrovna (tel. 234-21384)* mums papasakojo apie lagerius, kurie buvo jų rajone. Ji sakė, kad pačių lagerių pėdsakų jau nelikę, tačiau kai kuriose vietose, miškuose yra kauburėliai, bylojantys apie ten palaidotus kalinius.

Natalija Aleksandrovna informavo, kad Aikine likęs dar vienas lietuvis Skyrius Vytautas, Juozo, gimęs 1930 metais. Mes, aplankę jį, sužinojome, kad jis atvežtas su tėvu, motina ir broliu 1941 metais iš Tauragės rajono, Batakių valsčiaus, Šiaudinės kaimo.

Lietuvoje liko 30 ha žemės, daug gyvulių. Jų šeimą atvežė į Aikiną, bet Vytautas buvo išsiųstas dirbti į Žešartą, į vieną iš pramonės kombinato įmonių. 1945metais jis grįžo į Aikiną, o 1946 metais pabėgo į Lietuvą, tačiau 1949 metais buvo sugrąžintas į Aikiną. Prieš tai jam teko aštuonis mėnesius praleisti Lietuvos kalėjimuose.

Vytautas Lietuvoje turėjo daug giminių, bet dabar Alytuje gyvena tik dukra. Su Vytautu kalbėti labai sunku, nes jis labai blogai girdi.

Prieš penkerius metus Aikine gyveno Dabulskis Antanas iš Skaudvilės, bet jis išėjo grybauti ir negrįžo.

Aikino kapinėse palaidota Vytauto žmona Natalija ir Kazimieras Urbonas iš Tauragės. Kapinės gana didelės, bet pakankamai tvarkingos, nes čia smėlėta žemė ir žolės nelabai auga. Aplinkui keroja tankūs krūmai, per kuriuos sunku patekti gyvuliams.

YBAS

Gyvenvietė Komijoje, esanti Syktyvkaro rajone, apie 45 kilometrus į pietus nuo Syktyvkaro. Ybas susideda iš dešimties vienas su kitu susisiekiančių kaimų, nusidriekusių apie 20 kilometrų. Sysolos (Vyčegdos kairysis intakas) kairiuoju krantu. Tai Murgaibo, Čiuliko,Vadoro kaimai, iš kurių didžiausias – Vyčkodoras.

Į vieną iš jų, būtent Jolį, 1941 metų. liepos mėnesį iš dabartinio Telšių rajono atitremta 13 šeimų 37 žmonės: mokytojų, valdininkų, ūkininkų šeimos. Jos po kelias viename kambaryje buvo apgyvendintos vietinių gyventojų komių namuose. Namai iš apvalių rąstų, be pamatų, dviejų galų (viename - kambariai žiemai, kiti - vasarai).

Dauguma komių buvo kolūkiečiai, kai kurie taigoje medžiojo, rinko pušų sakus, kirto medžius ir plukdė juos į Archangelską. Tremtiniai dirbo kolūkyje, siuvykloje. 11 stipresnių vyrų ir moterų taigoje, apie 8 kilometrus į rytus nuo Ybo, statė dervos ir terpentino fabrikėlį, prie jo – didelį baraką, arklides, sandėlį, kepyklą. Ši gyvenvietė buvo pavadinta Rudšoru.

1942 metų vasarą beveik visos lietuvių tremtinių šeimos iš Ybo ten ir buvo perkeltos. Apie 1945 metus kelios šeimos vėl grįžo į Ybą, dirbo lentpjūvėje, kolūkyje. 1946 metais viena šeima pabėgo į Lietuvą. Ybe mirė 3 lietuviai, 2 šeimos pasiliko ten gyventi, dauguma tremtinių į Lietuvą grįžo 1957–1960 metais. Dabar Ybas labai sunykęs.

Jolis, Vyčkodoras ir keletas kitų kaimų - tai dabartinis Ybas. Visi šie kaimai yra ant kalvų ir nuokalnėse prie Sysalos upės. Ybo centre aukščiausioje vietoje baltuoja bažnytėlė. Kituose Komių kaimuose bažnyčios dažniausiai sugriautos.

Vietiniai gyventojai prisiminė čia gyvenusius lietuvius ir rodė namus, kuriuose jie paskutiniu metu gyveno. Visuose Ybo kaimuose yra išlikusių senų namų, bet ne visuose gyvena žmonės. Dideniąją dalį sudaro naujesnių statybų namai. Visi keliai (nuo Syktyvkaro asfaltuoti). Ybo kaimuose didžiausią dalį sudaro komiai.

Aplankėme kelias kapines, bet lietuviškų kapų ženklų neradome. Pačiame Ybo centre, netoli bažnytėlės, buvo senos kapinės, bet maždaug 1983 metais jos buvo sunaikintos, o toje vietoje pastatytas vaikų darželis.

Norėjome daugiau sužinoti Ybo kraštotyros muziejuje, bet vedėja buvo išvykusi, jos nebuvo ir namuose. Lietuviai jau seniai negyvena. Toliau mes keliavone į Tybjų.

TYBJUS

Gyvenvietė yra nuo Syktyvkaro 155 kilometrų (Koigorodoko rajonas) apie 45 kilometrus į šiaurės vakarus nuo Koigorodoko, prie Sysolos ir Tybjaus santakos. 1941 metų liepos mėnesį į Tybjų iš Telšių ir Tauragės apskričių atitremtos 8 šeimos (35 žmonės, iš jų 21 vaikas) ir apie 40 Telšių žydų rabinų akademijos moksleivių.

Po kelių mėnesių iš Tybjaus jie buvo išvežti. Tybjuje tuo metu buvo 4 komių nameliai (visi vyrai žuvo per karą) ir barakas. Jame ir buvo apgyvendinti Lietuvos tremtiniai. Per vasarą iš rąstų jie pasistatė naują šiltesnį baraką, išmūrijo dervos fabrikėlį. Darbingi šeimų nariai kirto ir plukdė mišką, rovė pušų kelmus (iš jų buvo varoma derva ir terpentinas), rankomis iš molio darė plytas.

Dabartinis Tybjus - tai trys vieniši gyventojai ir septynios senos apgriuvusios trobos. Visi kiti gyventojai jau seniai išsikėlė, ir kaimas sunyko. Ten, kur buvo barakai ir gyveno lietuviai, yra tiktai pieva. Šalia buvo taip vadinamas „Nyžnyj sklad“, jo vietoje likusi tik pieva.

Tybjaus gyventojai, taip pat ir tremtiniai, maždaug už vieno kilometro statė užtvanką ant Tybjaus upelio. Statyba prasidėjo 1940 ar 1950 metų pabaigoje ir buvo tęsiama 13 metų. Užtvanka buvo statoma būsimai nedidelei hidroelektrinei, bet toliau planai pasikeitė, ir pakeltas vanduo buvo naudojamas upės vandens lygiui reguliuoti bei medienai plukdyti.

Po to užtvanka buvo visai neprižiūrima, ir ją nuplovė vanduo. Dabar toje vietoje - betoniniai luitai. Yra likęs užtvankos pylimas, kuris padengtas betoninėmis plokštėmis. Visa užtvindoma teritorija ir pats pylimas apaugęs medžiais ir krūmais. Užtvankos statybos kontora taip pat neišlikusi, bet jos vietoje pastatytas naujas gyvenamasis namas, kuriame vasaros metu gyvena žmogus iš Syktyvkaro.

Prie Tybjaus kaimo kapinių nebuvo ir nėra, o visus mirusius laidojo Palaūzo kaimo kapinėse. Mes sutikome *Jūškov Vasilyj Pantilimonovič*, kuris sakė prisimena, kai mirė senutė lietuvė. Jis net parodė jos nuotrauką, bet nei vardo nei pavardės prisiminti negalėjo.

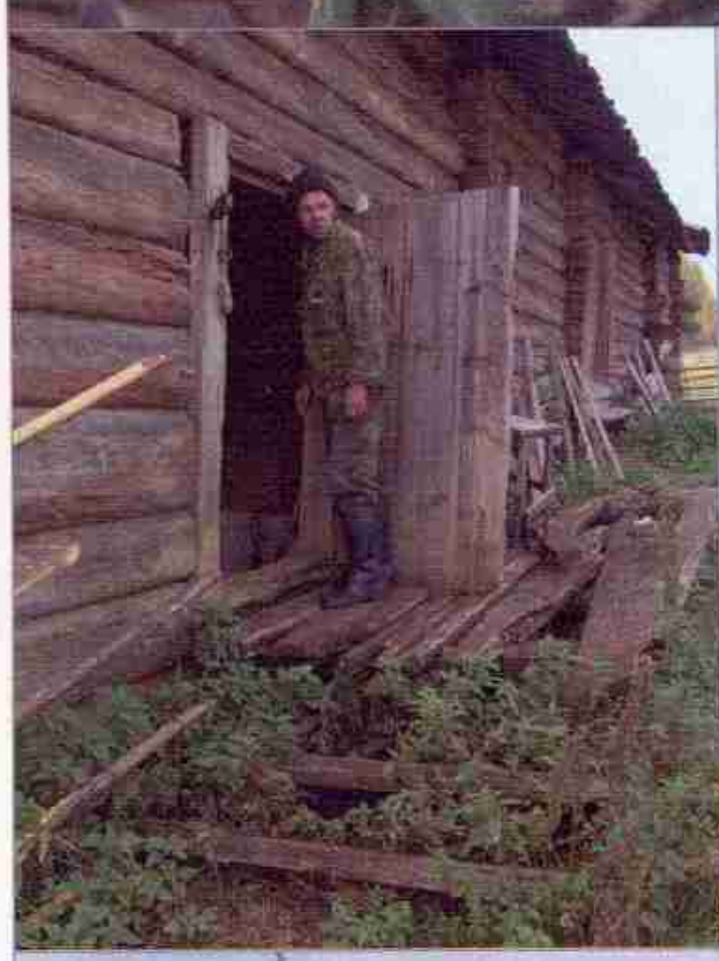

Parodė ir namą, kuriame ji gyveno. Ją palaidojo Palaūzo kaimo kapinėse. Apžiūrėję kapines, nei jos, nei kitų lietuvių kapų neaptikome. Sunku pasakyti: ar neliko žymių, ar jai buvo pastatytas provoslaviškas paminklas. Kadangi Vasilijus gimęs 1954 metais, tai jis apie tremtinių pirmojo dešimtmečio darbo ir gyvenimo sąlygas nieko pasakyti negalėjo.

KORTKEROSAS

Kortkerosas - tai rajono centras į kurį tremtiniai suvažiavo vėliau iš aplinkinių kaimų. Dar ir dabar čia yra keletas lietuvių.

Dabar Kortkerose gyvena vietiniams gyventojams gerai žinomas lietuvis Smilingis Anatolijus, Vitalijus, Antano, gimęs 1927 metais spalio 4 dieną Plungės mieste. Jis kartu su tėvais ir sesute Rita atvežtas į II-ąjį „učastką".

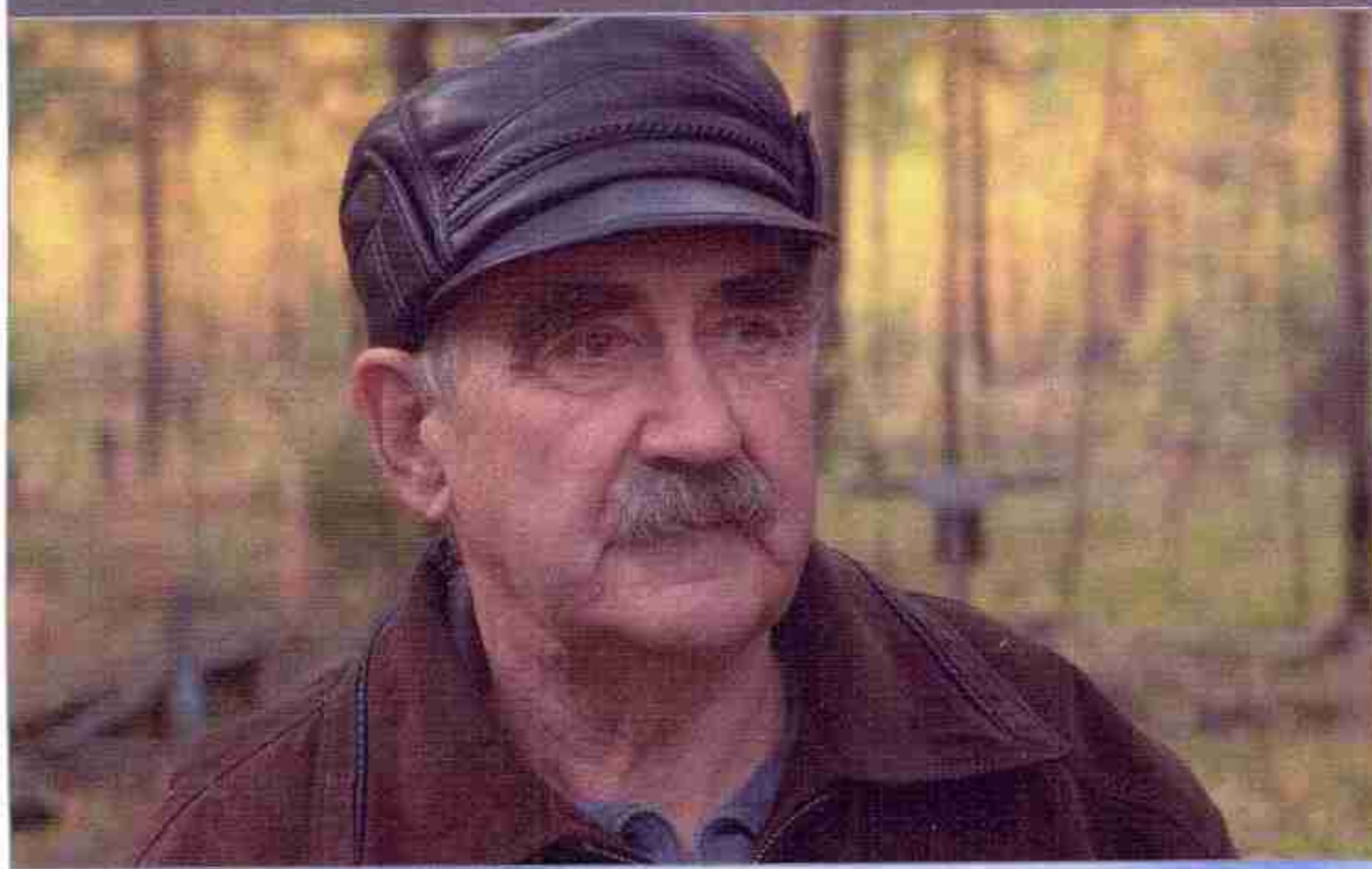

Išvežė 1941 metų birželio 14 dieną traukiniu iki Kotloso, paskui su barža iki II-ojo „učastko" Kijajaus.Tėvas buvo išvežtas į Krasnojarsko sritį, į Nyžniaja Poimą. Tėvas 1942 metais mirė arba buvo sušaudytas. Kai atvežė lietuvius tremtinius, Kijajuje dar buvo lagerio tvoros, vielos, sargybinių bokšteliai ir barakai. Tose barakuose lietuviai ir apsigyveno.

Lietuviai dirbo miško kirtimo darbus. Kentė badą. Anatolijaus mama pavogė porą saujų avižų, todėl ją nuteisė ir pasodino į kalėjimą. Po pusės metų ji mirė. Rita pradėjo lankyti mokyklą Terebiejuje I-ame „učastke, o Anatolijus dirbo įvairius darbus.

Šeškūnaitė Irena, Jono. Ji, gimusi 1931 metų spalio 30 dieną, atitremta 1941 metais iš Šiluvos mietelio. Su ja kartu buvo mama, senelė ir brolis. Tėvas areštuotas, todėl kad jis dirbo policijoje. Jis buvo sušaudytas kažkokioje Baltarusijos stotyje (gerai Irena neprisimena).

Visų pirma juos atvežė į II-ąjį „učastką“. Irenai buvo dešimt metukų, mama dirbo įvairius miško darbus. Jie labai badavo, senelė numirė badu. Po to jie persikėlė į I-ąjį „učastką“. Mamą pasodino į kalėjimą trims metams už smulkią vagystę, nes pavogė iš tarybinio ūkio sandėlio kibirą bulvių.Vaikai tada pateko į vaikų namus.

Po kiek laiko brolis išvažiavo į Lietuvą, bet jam tenai nepavyko įsikurti, nes giminė, gyvenanti Lietuvoje, nelabai jį šiltai priėmė, todėl grįžo atgal į Rusiją. 1975 metais Irena su šeima atvažiavo gyventi į Kortkerosą. Nuo 1960 - 1988 metų ji dirbo kasininke, paskui vyriausiąja buhaltere. Mama mirė 1989 metais, palaidota Kortkeroso kapinėse. Irena Lietuvoje paskutinį kartą buvo 1985 metais.

Irenos vyras Mingėla Aleksas, Gabrieliaus, gimęs 1931 metų spalio 20 dieną, irgi lietuvis, žemaitis iš Sedos rajono Barstyčių kaimo. Jų šeima taip pat buvo atvežta 1941 metais į II-ąjį „učastką“. Kartu su Aleksu atvažiavo mama, dvi seserys ir brolis. Tėvas pabėgo, po kiek laiko jis buvo Vokietijoje, po to Amerikoje ir ten mirė.

Aleksas dirbo statybininku ir atliko įvairius miško darbus. Vėliau persikėlė gyventi į I-ąjį „učastką“, o paskui 1975 metais į Kortkerosą. Į Kortkerosą iš I-ojo „učastko“ tais laikais negalėjo eiti be milicijos leidimo, nors buvo tik trys kilometrai. Už tai tremtiniai buvo baudžiami (sodinami parų).

Alekso brolis Mingėla Edvardas ir dabar gyvena Kortkerose.

Irenos Šeškūnaitės ir Alekso Mingėlos adresas: *Naberežnaja 15 – 3, Kortkerosas*

Lietuviai, gyvenantys Kortkerose: Irena Šeškūnaitė ir Aleksas Mingėla, Anatolijus Smilingis, Edvardas Mingėla, Irena Baranauskaitė

KIJAJUS

Dabar Kijajaus vietoje - šienaujamos pievos, nėra nei vieno pastato arba griuvėsių.

Netoliese, maždaug už dviejų kilometrų, miškelyje yra kapinaitės. Manoma, kad čia palaidota apie 800 žmonių, tai buvusio lagerio kaliniai ir įvairių tautybių tremtiniai. Lietuvių ten nėra. Anatolijaus Smilingio iniciatyva prie kapinaičių 2001 metais pastatytas metalinis kryžius.

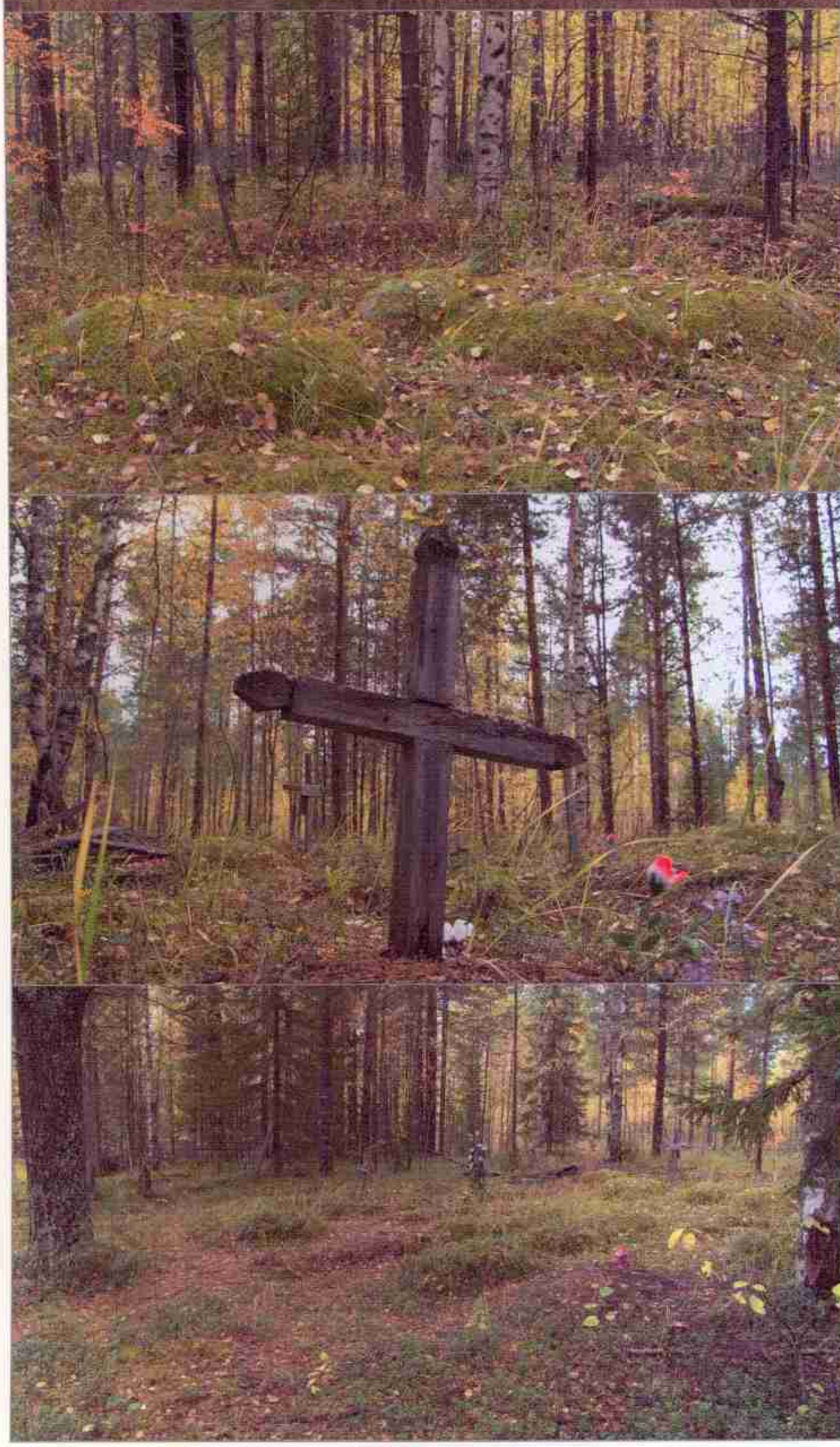

Prie šios gyvenvietės buvo dar dvejos kapinės: vienos - nedidelės yra tremtinių, kuriose buvo ir keli lietuviški kapeliai, kitos - buvusio lagerio kapinės. Abejos kapinės yra apaugusios mišku, ir jų surasti negalėjo, net buvę tremtiniai.

Įdomų faktą prisiminė Anatolijus: politiniams kaliniams ir net tremtiniams buvo draudžiama laidotis bendrose kapinėse.

ADŽEROMAS

Nuo Kortkeroso iki Adžeromo yra 6 kilometrai. Tai nykstantis kaimas, visos įmonės ir organizacijos jau seniai sunaikintos.

Prieš karą ir karo metais čia buvo LOKČIMLAGas, dabartinio kaimo zonoje buvo keturios zonos. Dabar likę tik keturi lagerio valdybos pastatai. Daugiau jokių pedsakų nėra.

Netoliese miškelyje yra didžiulės lagerio kapinės, prie kurių Anatolijaus Smilingio iniciatyva 2004 metais pastatytas atminimo kryžius. Miškelyje matosi tiktai įdubos, tai bendri mirusių ir sušaudytų kalinių kapai.

Prie plento Kortkerosas – Ust Kolomas, ties Adžeromo gyvenviete, 2001 metais pastatytas atminimo akmuo, įamžinantis tragišką šios vietovės praeitį.

Apie pusantrų metų Adžeromo gyvenvietėje gyveno O. Stulginskienė su savo vyru, grįžusiu iš Vladimiro kalėjimo. Iki 1954 metų Ona gyveno Terebejuje.

UST LOKČIMAS

Ust Lokčimas - tai gyvenvietė, esanti kairiajame Vyčegdos upės krante, prie Lokčimo upės žiočių. Nuo Kortkeroso nutolusi apie 12 kilometrų. Ust Lokčime dabar gyvena apie 1000 gyventojų. Prieš atitremiant lietuvius čia buvo LOKČIMLAGo lageris. 1941 metais čia išlaipino 147 tremtinius iš Lietuvos.

Buvo tik keletas barakų ir sandėliai. Tremtiniai, tarp kurių buvo daug lenkų, kirto mišką, rišo sielius ir plukdė upe. Vėliau Ust Lokčime buvo gamybinė bazė, kalvė, lentpjūvė, įvairūs garažai, katerių remonto įmonė ir kiti įvairios paskirties pastatai. Visi žmonės turėjo darbo.

Ust Lokčime buvo labai didelis mirtingumas. Čia mirė apie 60 lietuvių, bet kapinės neišliko. Plečiantis gyvenvietei ant kapinių pastatyti gyvenamieji namai. Lietuvos tremtinių iniciatyva gyvenvietėje yra atitvertas nedidelis simbolinis plotelis ir pastatytas paminklėlis, įamžinantis mirusių atminimą.

Dabar miško pramonės įmonė visiškai sunykusi.Visi pastatai ir įrengimai išdraskyti, išardyti, išvogti. Ant Vyčegdos upės kranto matosi krūvos griuvėsių, metalo laužo ir medienos atliekų. Čia metalo laužui pjaustomi laivai, kurie kadaise plaukiojo šiomis upėmis tarp gyvenviečių ir kaimų.

Ust Lokčime ir dabar gyvena lietuvis Zubis Vaclovas, Konstantino, gimęs 1930 metais balandžio 1 dieną. Jį su mama atvežė iš Klaipėdos rajono, Vėžaičių gyvenvietės. Tėvą išvežė atskirai į Krasnojarsko sritį, jis ten ir mirė. Kaip pasakojo Vaclovas, atėjo geriausias tėvo draugas pasakė tėvui, kad esąs pavojingas tarybų valdžiai, ir išvežė.

Vaclovą su mama vežė traukiniu, po to plukdė barža ir išlaipino Ust Lokčimo gyvenvietėje ant Vyčegdos upės kranto. Kai juos čia atvežė, jau lagerio nebebuvo, apgyvendino barakuose. Vaclovo mama dirbo sunkiai, stumdydavo su kabliais upėje rąstus, o vėliau teko dirbti ir kitus darbus.

1958 metais mama grįžo į Lietuvą. Apsigyveno Kintų gyvenvietėje, Šilutės rajone, pas savo brolį. Po kelerių metų ji mirė.
Vaclovas iš pradžių taip pat dirbo miško darbus, o vėliau 30 metų darbavosi suvirintoju kalvėje. Dabar jos vietoje likę tik griuvėsiai.

Vaclovas negrįžo į Lietuvą, jis buvo jau sukūręs šeimą ir liko gyventi iki šių dienų Ust Lokčime. Jis yra vedęs komių tautybės žmoną, turi tris vaikus ir į Lietuvą jau nebežada grįžti.

Ust Lokčimo gyvenvietėje dabar dar gyvena lietuvė Rekužaitė Genovaitė, bet mes jos namuose neradome. Čia gyvena lietuvių Stanislovo ir Pranciškos Jankauskų anūkas, Jaranovas Hendrikas, Gabrieliaus, kurį mes atsitiktinai sutikome kaime, ir pakalbinome. Jo seneliai Jankauskai yra palaidoti Kortkeroso kapinėse.

ULJANOVAS

Gyvenvietė yra Vyčegdos aukštupyje, dešiniajame jos krante, Ust Kulomo rajone, greta buvusio didžiulio ir įspūdingo Uljanovo vyrų vienuolyno. Dabar vienuolyno veikla po truputį atgyja, pastatai restauruojami, gyvena keli žmonės.

Iki 1941 metų netoli Uljanovo veikė Ust Nemo koncentracijos stovyklų grupės ūkio skyrius. Prie Uljanovo kaimo, buvusiame žemės ūkio LOKČIMLAGo lageryje, buvo išlaipinta ir apgyvendinta 115 tremtinių iš Lietuvos. Tremtiniai dirbo žemės ūkio darbus, ruošė malkas garlaiviams.

Kapinės nusitęsusios apie 250 metrų į mišką abipus keliuko. Čia išsibarstę kapeliai su kryžiais ir be jų. Kapinėse radome nedidelių katalikiškų medinių kryžių. Ant kai kurių matėsi išpjaustyti numeriai pvz.: 139, 144, 149 ir t.t.

Gyvenvietėje su vietiniais gyventojais išsiaiškinome, kad Uljanove buvo psichiatrinė ligoninė, ir kapinėse buvo laidojami šios ligoninės mirusieji ant kryžių užrašant tik numerį.

Lietuvis Gediminas Končius, gyvenantis Kebanjolyje, mums sakė, kad Uljanovo kapinėse turi būti palaidota apie 20 lietuvių, kai kurias pavardes jis prisiminė, kaip Babonas, Totilas. Vien 1942 metais nuo dizinterijos mirė 11 žmonių. Mes lietuviškų katalikiškų kryžių neradome.
Šiuo metu Uljanove likusių lietuvių negyvena.

KEBANJOLIS

Dabartinio kaimo vietoje buvo lageris. 1948 metais jis buvo nugriautas, įsikūrė miško pramonės ūkis, pradėjo plėstis gyvenvietė. Dabar gyvena apie 4000 žmonių.

Paskutiniais dešimtmečiais miško pramonės įmonė sunyko, dabar jos teritorijoje matosi metalo laužo krūvos, medienos atliekos. Ant kranto rūdija upiniai kateriai. Laivyba Vyčegdos upe jau seniai nevykdoma.

Kai buvo panaikintas lageris, iš kitų vietovių atvežė lietuvių. Jų atgabeno ir iš Lietuvos. Tai buvo nelegalai, pabėgę iš įvairių Komijos vietų. Du lietuviai dar ir dabar gyvena Kebanjolyje: tai Savickas Česlovas, Kazimiero, ir Gediminas Končius, Igno.

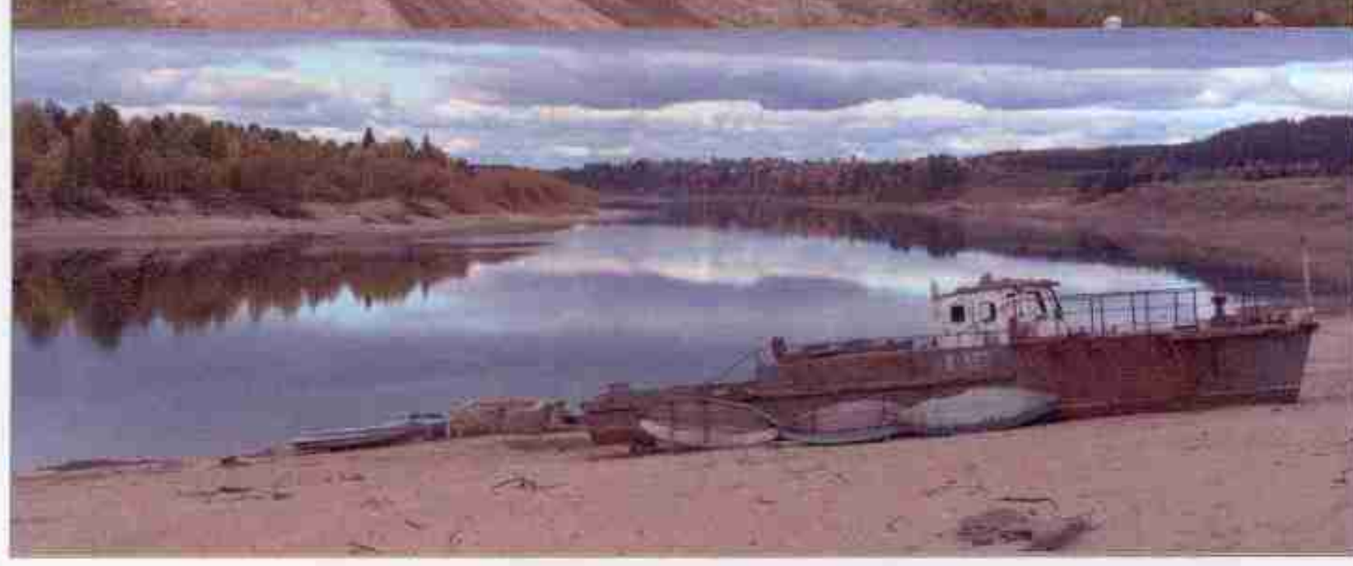

Gediminas Končius gimęs 1928 metais gegužės 7 dieną. Atitrėmė jį iš Telšių rajono, Žarėnų valsčiaus, Krepštų kaimo. Kartu su Gediminu atvežė ir jo mamą, o tėvą ištrėmė į Krasnojarsko sritį, nes tėvas dirbo policijoje, jis buvo šaulys. Taip jo tėvas ir nebegrįžo, jis ten mirė.

Gediminą su mama atvežė į Uljanovą, apgyvendino barake, šalia vyrų vienuolyno. Mama dirbo miško darbus, kirto mišką ir plukdė rąstus upe, o pavasarį sodindavo bulves, prižiūrėjo daržus. Uljanove Gediminas pragyveno 7 metus, paskui 1948 metais išvažiavo be leidimo į Lietuvą, todėl jis buvo 3 metus įkalintas Klaipėdos kalėjime.

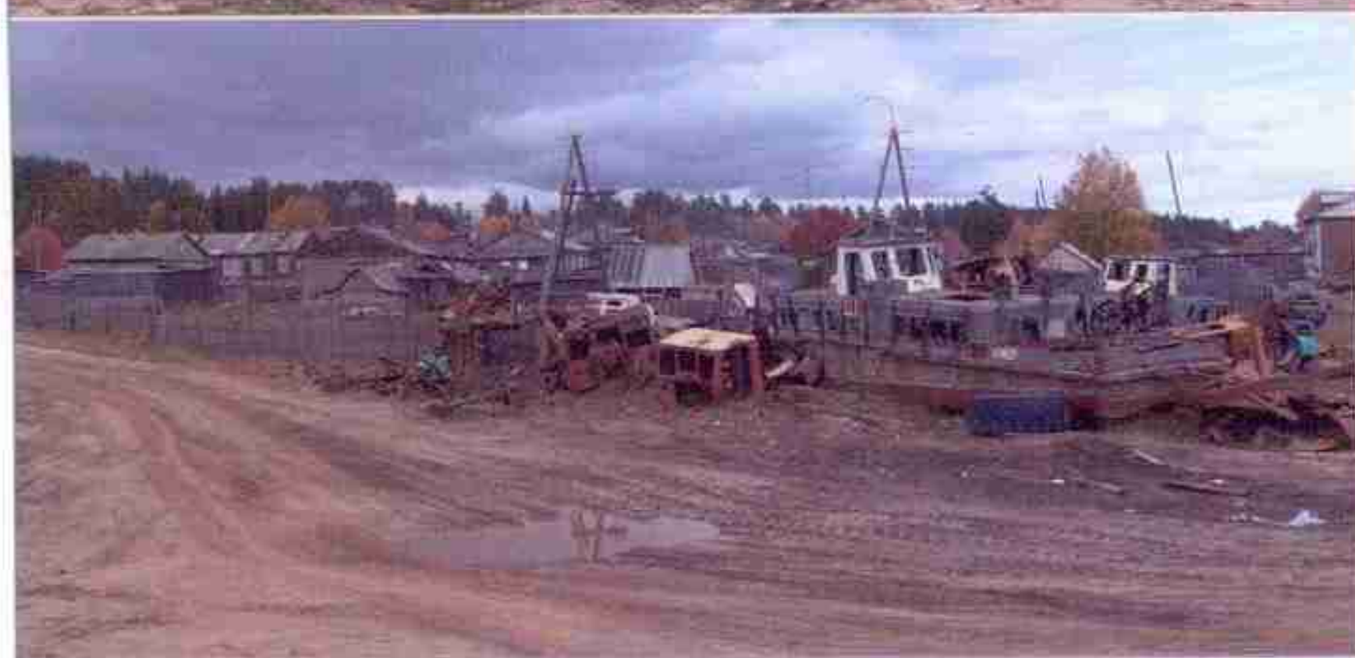

1951 metais atgal jį sugrąžino ir apgyvendino Kebanjolyje, kur iki šiol ir gyvena. Kaip sakė mums Gediminas, tremtinius, pabėgusius į Lietuvą, surinko visus ir atgal sugrąžino. Tokių buvo labai daug.

Gediminas iš pradžių atliko įvairius miško darbus, po kiek lako pradėjo dirbti siaurojo geležinkelio garvežio mašinistu, o vėliau - normalaus geležinkelio mašinistu darbavosi trisdešimt metų. Jis yra vedęs komių tautybės žmoną Liuciją, turi tris vaikus, du įsikūrė Kebanjolyje. Sūnus Viktoras su šeima gyvena kartu su tėvais.

Gedimino mama mirė 1964 metais, palaidota Ust Kulomo kapinėse.

Gediminas norėjo išvažiuoti gyventi į Lietuvą, bet taip ir nebeišvyko, dabar lyg ir gailisi, kadangi jau ir sveikata prastoka, ir visa šeima gyvena čia, Rusijoje. Lietuvoje turi draugų, giminių. Anksčiau dažnai važiuodavo į svečius, o laiškais susirašinėja iki šiol.

Gedimino šeima: *Gediminas Končius, Liucija Končienė (žmona), Viktoras Končius (sūnus), Maksimas Končius (anūkas)*

Savickas Česlovas, Kazimiero, gimęs 1934 metais, Raseinių rajone, Girkalnio miestelyje. Česlovą, jo brolį Petrą ir mamą Oną atvežė 1941 metais į Ust Nemą, V-ąjį „učastką". Tai apie 15 kilometrų nuo Ust Nemo bazės buvęs lageris.

Ust Neme Česlovas ilgai negyveno. Čia daug žmonių mirė badu. Jo tėvą atskyrė ir išvežė į Krasnojarsko sritį, ten ir sušaudė. 1947 metais buvo pabėgę į Lietuvą, todėl trejiems metams pateko į kalėjimą Lietuvoje. Po kurio laiko vėl visus atgal sugrąžino į tremties vietas.

1953 metais atvažiavo gyventi į Ust Kulomą, čia dirbo įvairius darbus, 15 metų ėjo amatų mokyklos direktoriaus pareigas. Lietuvių šiame kaime daug nebuvo - tik apie 10 šeimų. Česlovo brolis Petras, gyveno Syktyvkare, jis yra jau miręs ir palaidotas Syktyvkaro kapinėse. Mama mirė 1986 metais ir yra palaidota Ust Kulomo kapinėse.

Česlovas yra vedęs komių tautybės žmoną, turi tris vaikus, vienas sūnus gyvena Sant Peterburge, o sūnus ir duktė gyvena Ust Kulome. Česlovas Lietuvoje - Raseiniuose, Klaipėdoje, Kaune - turi giminių.

UST NEMAS

Tai gyvenvietė Komijoje, esanti Ust Kulomo rajone, prie Vyčegdos ir Nemo santakos, Ust Nemo miško pramonės ūkio centras.

Ust Nemo gyvenvietė labai didelė, apie penki kilometrai ilgio, tik gyventojų dabar gyvena nedaug apie 870 žmonių. Šioje gyvenvietėje gyvena vokietė Frida Bellon, Ivanovna, 97 metų amžiaus senutė, labai šviesaus proto, tvarkinga, energinga.

Ji mums ir papasakojo apie Ust Nemo bazėje, dabartiniame Jugydjage, gyvenusius ir kartu dirbusius lietuvius. Frida, buvo atvežta iš Krymo 1930 metais kovo 28 dieną. Ji viską puikiai prisimena ir mums papasakojo, kaip jie čia vargo, badavo, sunkiai dirbo.

JUGYDJAGAS

Kitame upės krante, už kelių kilometrų, yra Ust Nemo bazė, dabar vadinama Jugydjagu. Tai centrinė lagerių salyno gyvenvietė. Čia buvo išlaipinti paskutinieji Lietuvos tremtiniai – daugiau kaip 400 žmonių.

Apie 250 jų buvo palikta Ust Nemo bazės apylinkės lageriuose, miško kirtimo punktuose: 5 ir 6 punktai, 275 ir 300 kvartalai, Indino gyvenvietė, Šordubo, Podkolomkos, Smoliankos kaimeliai. Daugiausiai buvo moterų, vaikų ir senelių, nes vyrai buvo atskirti dar Lietuvoje ir išgabenti į koncentracijos stovyklas.

Tremtiniai kirto mišką, rovė kelmus, gabeno rąstus prie upės, plukdė sielius, vaikai ir seneliai dirbo žemės ūkio darbus. Gyveno buvusių lagerių barakuose po 4-6 šeimas kambaryje. Labai daug tremtinių mirė nuo bado ir šalčio. Jie palaidoti tiesiog miške, bendruose kapuose. Dabar juos surasti beveik neįmanoma.

Kapinės yra Jugydjago kaimo pietinėje pusėje. Kapinės yra aptvertos tvora, gana tvarkingos. Didelėje aptvertos teritorijos dalyje matosi vos įžiūrimi kauburėliai ir įdubos. Anatolijus Smilingis pabandė suskaičiuoti kauburėlius, tai penkiose eilėse rado 32 kauburėlius.

Čia yra palaidoti karo ir pokario metų įvairių tautybių tremtiniai: vokiečiai, lenkai, lietuviai ir kt. Nei kryžių, nei tvorelių visiškai nėra. Šioje kapinių dalyje yra aiškiai matomų didokų įdubų, tai gali būti čia buvusio lagerio bendri kapai. Dalis šių senųjų kapų jau užlaidota naujais. Šitoks kapų naikinimo procesas vyksta toliau.

Dėl šios problemos Anatolijus Smilingis ruošiasi kuo greičiau kalbėti su valdžios atstovais, vokiečių bendrove. Būtina tartis ir dėl bendro paminklo statymo, ir šių kapų dalies išsaugojimo. Apžiūrėję naująją kapų dalį, radome vieną lietuvišką kapą.

1. Kapas aptvertas metaline tvorele, stovi medinis katalikiškas žalsva spalva dažytas kryžius, ant kryžiaus nuotrauka ir užrašas.

PODKOLONKA

Mes su Anatolijum Smilingiu aplankėme šią tremties vietą. Tai už 5 kilometrų nuo Ust Nemo bazės esanti miško kirtėjų gyvenvietė. Netoliese teka Nemo upė, kuria ir buvo plukdoma mediena. Prie gyvenvietės - akmens skaldykla, gan galinga elektros stotis, šios įmonės seniai nugriautos ir išardytos teritorijoje mėtosi įrengimų dalys.

Visiškai šalia kaimo, dabar mišku apaugusios, nedidelės kapinaitės. Išlikusios tiktai vėlesnių dešimtmečių kapų tvorelės ir kryžiai. Kitur matosi tik kauburėliai, kur ne kur guli supuvusių kryžių liekanos. Vietinių gyventojų teigimu čia yra palaidota vokiečių, lenkų ir lietuvių, bet nė vieno kapo identifikuoti neįmanoma.

Anatolijus pasižymėjo kapinių vietą, nusibraižė schemą ir planuoja čia pastatyti atminimo kryžių, ant kurio būtų lentelė su užrašu, nurodančiu, kad čia palaidoti ne tik vietiniai, bet ir vokiečiai, lenkai, lietuviai.

SMOLIANKA

Dar viena vieta iš lagerių pavirtusi miško kirtėjų gyvenvietė, yra vos už trijų kilometrų kitoje Vyčegdos pusėje nuo pagrindinės Ust Nemo gyvenvietės. Tai dabartinė Smolianka. Miško pramonės įmonė, kaip ir visur, yra sunykusi, gyvenvietė purvina ir apleista, žmonės neturi darbo. Lietuvių dabar čia nėra.

Su Anatolijumi Smilingiu apžiūrėjome gyvenvietės kapines. Senieji kapai yra centrinėje kapinaičių dalyje ant kalvelės. Kapinėse yra provoslaviškų ir katalikiškų dar išlikusių kryžių, bet lietuviškų neradome. Išlikę katalikiški - tai vokiečių kryžiai, ant kai kurių yra net lentelės su užrašais.

Mes radome tik vieno lietuvio, palaidoto 1993 metais, kapą.

Kapinėse reikėtų bendro kryžiaus ant kurio būtų lentelė, bylojanti apie čia palaidotus įvarių tautų tremtinius.

SERIOGOVAS

Į Seriogovą buvo atitremta apie 60 žmonių. Iš baržų juos išsodino Ust Vyměje, ties Vymės ir Vyčegdos upių santaka. Tiesa, Ust Vyměje, dar baržoje, mirė pirmoji lietuvių tremtinių auka Komijoje. Tai šimtametė senutė Rackevičienė, kurią palaidojo suvyniotą į drobulę. Mes Ust Vymės kapinėse lietuviškų kapų pėdsakų neradome.

Seriogove tais laikais veikė druskos ir koklių gamybos įmonės. Lietuviai gaudydavo rąstus Vymės upėje, traukdavo į krantą, kraudavo į rietuves, džiovindavo, o žiemą pjaudavo į malkas. Kaip ir visur tremtiniai badavo ir varganai gyveno.

Slapta mainydavo druską į maisto produktus, bet tai buvo labai pavojinga, nes grėsė 10 metų lagerio. Po kelių metų dalis vyrų buvo išgabenta darbui į Vorkutą.

Seriogove likusių lietuvių nėra. Nėra ir lietuviškų kryžių gyvenvietės kapinėse.

EMVA

Kniažpagostas dabar vadinasi Emva, o rajonas – Kniažpagosto. Gyvenvietėje ir aplink ją lagerių pėdsakų nelikę. Viena užkalbinta moteris sakė: „Kai mes 1962 metais atvažiavome ir pradėjome sodinti bulves, tai mus vietiniai senbuviai perspėjo, kad sodiname ant lagerio kapinių“. Ji sakė: „Neieškokite ir nieko nerasite“.

Pravažiuodami užsukome į senąsias Emvos kapines. Ten prie pagrindinio įėjimo stovi provoslaviškas kryžius, skirtas apeigoms. Kapinės gana didelės, bet mes įvairiose vietose lengvai radome tik keletą vokiškų kryžių ir vieną latvišką paminklą.

UST VYMĖS KONCENTRACIJOS STOVYKLŲ GRUPĖ

Koncentracijos stovyklos buvo abipus Kotlaso – Uchtos geležinkelio, tarp Kniažpogosto ir Činjavoryko geležinkelio stočių, palei Vymės, Veslianos, Ropčios ir Činjavoryko upes.

Valdyba buvo Vožajolyje, o ligoninė ir kalinių persiuntimo punktas Veslianoje. Ustvymlagas įkurtas 1938 metais. Karo ir pokario metais jam priklausė apie 30 punktų, kuriuose kalėjo apie 40000 kalinių, daugiausiai politinių.

Kaliniai dirbo miško ruošos darbus: kirto mišką, vežė prie geležinkelio, krovė į vagonus. Vietovės labai pelkėtos, klimatas ryškiai kontinentinis, ypač šaltos žiemos, todėl darbo sąlygos buvo labai sunkios, o režimas griežtas.

Neįvykdę darbo normų ar pažeidę stovyklos taisykles būdavo žiauriai baudžiami. Labai daug kalinių mirdavo.

Važiuojant nuo pagrindinės trąsos Mikūnė – Yxta į Vožajolį aštuntame kilometre, kairėje betoninio kelio pusėje, matosi keli mediniai kryžiai. Einant giliau į mišką, galima išvysti daug lentelių su pavardėmis.

Tai buvusio lagerio, o dabar veikiančio kalėjimo kalinių kapinės. Kapinių teritorija labai didelė, o ribos neaiškios. Lagerių kapinių šiuose miškuose yra labai daug. Vienos kitos žinomos, o visų niekas ir nebeatsimena.

Po II pasaulinio karo Ust Vymės koncentracijos stovyklose būdavo nuo 900 iki 1500 lietuvių. Čia buvo generolas Jonas Juodišius, JAV politikas – Zbignevas Bžezinskis ir kiti.

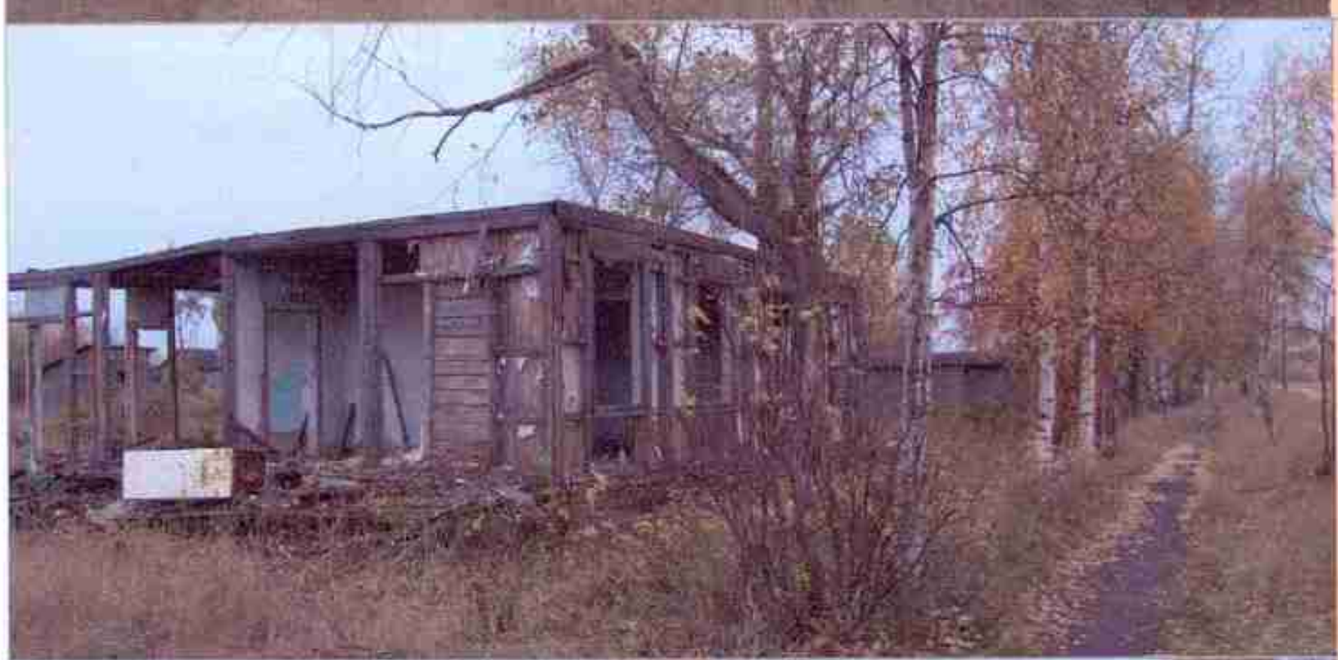

Važajolis buvo didžiulio USTVYMLAGo centras. Gyveno lagerį aptarnaujančių pareigūnų šeimos ir visa vadovybė. Gyveno nuo 5000 iki 10000 gyventojų. Tai buvo miesto tipo gyvenvietė. Turėjo stadioną, medinius kultūros namus, kurie buvo įrašyti į architektūros paminklų sąrašą.

Dabar gyvena apie 1000 gyventojų. Vienintelė darbo vieta, tai katilinė. Apie buvusias miestelio gatves byloja beržų alėjos ir griuvėsių krūvos.

IŠVADOS

Komi respublikoje, 1941 metų tremties vietų kapinėse, lietuviškų kryžių neišliko. Yra tik keletas kapinių, kuriose palaidoti mūsų tautiečiai, bet identifikuoti kapus labai sunku, o kartais ir neįmanoma. Daug kapelių sunyko miškuose, buvusių kirtaviečių vietose. Juos negali surasti net buvę tremtiniai. Tačiau yra kapų, kuriuose po 1990 – ųjų metų, pastatyti bendri paminklai ar kryžiai.

Labai daug Komijoje yra koncentracijos stovyklų (lagerių) kapų. Tai dažniausiai nepažymėtos vietos, kur vos ne vos matosi kauburėliai ar bendrų laidojimo duobių įdubos. Kai kuriose vietose entuziastų iniciatyva yra pastatyti kryžiai ar paminkliniai akmenys, įamžinantys tą baisų represijų laikotarpį.

Daug kapų yra visiškai sunaikintų, statant gyvenvietes, pramonės įmones ir plėtojant žemdirbystę. O dar daugiau tokių, kurių niekas jau ir nežino.

Mes manome, kad geriausias būdas įamžinti tokias vietas, tai pastatyti kryžius ar paminklus žinomose laidojimo vietose.

Komi respublikos kaimuose ir gyvenvietėse yra gyvenančių lietuvių, kurie jau į Lietuvą tikriausiai niekada negrįš, nes ten gyvena vaikai ir anūkai, o ir jų sunkus gyvenimas prabėgo šiame krašte…